

**“SHAHAAR LANDSHAFT DIZAYNIDA SUV HAVZALARI VA RELIF
SHAKLLARIDAN FOYDALANISH USULLARI: EKOLOGIK VA ESTETIK
YONDASHUVLAR”**

Eshmamatov Xushnudbek Obidjonovich

Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti
70210401 – "Dizayn" (Landshaft dizayni) 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola shahar landshaft dizaynida suv havzalari va relif shakllaridan foydalanishning samarali usullarini o‘rganadi. Tadqiqotda tabiiy relif, sun’iy tepaliklar va suv havzalari makonning ekologik barqarorligi, rekreatsion zonalari va estetik ko‘rinishini oshirishda qanday rol o‘ynashi tahlil qilinadi. Mahalliy va xorijiy tajribalar asosida suv havzalari va relif shakllaridan foydalanishning funksional va vizual jihatlari taqdim etiladi. Maqola shahar landshaftini ekologik, estetik va funksional jihatdan rivojlantirish uchun samarali usullarni aniqlashga qaratilgan.

Kalit so‘zlar : shahar landshafti, suv havzasi, relif, sun’iy tepalik, ekologik barqarorlik, rekreatsion maydon, vizual markaz, funksional zonalashuv, estetik kompozitsiya, mahalliy tajriba, xorijiy tajriba, mikroiqlim, landshaft elementi, suvni boshqarish, landshaft dizayni

Shahar landshaft dizayni tabiiy va sun’iy muhitni uyg‘unlashtirish orqali estetik, ekologik va funksional jihatlarni ta’minlashga xizmat qiladi. Shahar hududlarida suv havzalari va relif shakllaridan foydalanish makonlarning vizual estetikasi, rekreatsion zonalari va mikroiqlimini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Tabiiy tepaliklar, vodiylar, tekisliklar va sun’iy balandliklar landshaftning vizual markazlarini yaratish, piyodalar yo‘laklari va dam olish zonalarini samarali tashkil etish imkonini beradi.

Xorijiy tajribada, masalan, G‘arbiy Yevropa shaharlarida landshaft dizaynerlari suv havzalari va sun’iy tepaliklardan ekologik barqarorlikni ta’minlash va rekreatsion maydonlarni yaratishda keng foydalanadi. Mahalliy tajribada esa Toshkent va Samarqand shaharlarida tabiiy relif va sun’iy elementlar birlashtirilib, suv havzalari, dam olish hududlari va madaniy markazlar tashkil etiladi. Ushbu maqola suv havzalari va relif shakllaridan foydalanishning samarali usullarini tahlil qilish, mahalliy va xorijiy tajribalarni solishtirish hamda shahar landshaft dizaynida ekologik, estetik va funksional jihatlarni uyg‘unlashtirishga qaratilgan.

Shahar landshaft dizaynida suv havzalari va relif shakllaridan foydalanish loyihaaning estetik, ekologik va funksional jihatlarni shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Tabiiy relif elementlari – tepaliklar, vodiylar, tekisliklar va balandlik-

pastliklar – makonning vizual markazlarini yaratish, rekreatsion zonalarni belgilash va funksional zonalashuvni tashkil etishda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, sun'iy elementlar tabiiy relifni boyitish, landshaft kompozitsiyasini estetik jihatdan uyg'unlashtirish va suvni boshqarish tizimlarini yaratishda keng qo'llaniladi. Shahar hududlarida suv havzalari va tepaliklar ekologik barqarorlikni ta'minlash va rekreatsion maydonlar yaratish imkonini beradi.

Xorijiy tajribada suv havzalari va relif shakllaridan foydalanish innovatsion texnologiyalar orqali amalga oshiriladi. Niderland va Daniyada sun'iy balandliklar va suv havzalari yordamida shahar hududlarida eroziya oldi olinadi, yomg'ir suvi yig'ish tizimlari tashkil etiladi va rekreatsion zonalar yaratishda makonning estetik jihati hisobga olinadi. Buyuk Britaniyada tabiiy relifdan foydalanib piyoda yo'laklari, dam olish hududlari va panoramik ko'rinish nuqtalari tashkil qilinadi. Ushbu tajribalar shahar landshaft dizaynida relif imkoniyatlaridan foydalanish orqali ekologik barqarorlik va vizual estetikani uyg'unlashtirish mumkinligini ko'rsatadi.

Mahalliy tajribada O'zbekiston sharoitida Toshkent, Samarqand va Buxoro shaharlarida tabiiy tepaliklar, vodiylar va sun'iy ko'llardan foydalanish keng tarqalgan. Quruq iqlim sharoitida suvni tejash, eroziyani oldini olish va rekreatsion maydonlar yaratish maqsadida sun'iy tepaliklar, yam-yashil tekisliklar va sun'iy ko'llar ishlatiladi. Shu bilan birga, madaniy meros elementlarini relif bilan uyg'unlashtirish shahar landshaftining o'ziga xosligini oshiradi va makonlarni vizual jihatdan boyitadi.

Landshaft loyihalashtirish jarayonida relif imkoniyatlaridan foydalanish bir necha asosiy yo'nalishda amalga oshiriladi. Birinchidan, tabiiy balandlik va pastlikni hisobga olgan holda makonning funksional zonalashuvi rejalashtiriladi. Bu piyodalar yo'laklari, sport maydonchalari, dam olish hududlari va rekreatsion zonalarni samarali joylashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, vizual markazlar yaratish orqali makonning estetik jihati ta'minlanadi. Ikkinchidan, relifdan suvni boshqarish va eroziyani nazorat qilish uchun foydalanish mumkin. Suv havzalari, sun'iy ko'llar, drenaj tizimlari va yomg'ir suvi yig'uvchi tizimlar landshaft dizaynida ekologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Bu, ayniqsa, quruq iqlim sharoitida shahar hududlarida suv resurslarini samarali boshqarish va eroziyani oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Uchinchidan, relif estetik va vizual markazlar yaratish uchun ishlatiladi. Tepaliklar, panoramik ko'rinish nuqtalari, haykallar va dekorativ elementlar landshaft kompozitsiyasini boyitadi, shahar hududlariga noyob vizual xususiyat beradi.

Shahar landshaft dizaynida suv havzalari ekologik va rekreatsion jihatdan alohida ahamiyatga ega. Suv havzalari tabiiy relif bilan uyg'unlashtirilganda nafaqat

estetik go‘zallik hosil qiladi, balki mikroiklimni yaxshilash, havo namligini oshirish va shahar issiqlik orolini kamaytirish kabi ekologik foydalarni beradi. Xorijiy tajribada suv havzalari va sun‘iy tepaliklar yordamida shahar hududlarida ekologik barqarorlikni ta‘minlash, eroziyani nazorat qilish va dam olish zonalarini yaratish samarali amalga oshiriladi. Shu bilan birga, mahalliy loyihalarda tabiiy relif va suv havzalarini uyg‘unlashtirish orqali madaniy meros va milliy dizayn elementlari integratsiya qilinadi, bu shahar makonlariga identifikatsiya beradi.

Landshaft dizaynida relif va suv havzalaridan foydalanishning samarali usullarini aniqlash ekologik, estetik va funktsional jihatlarni uyg‘unlashtirishga imkon beradi. Xorijiy tajribada sun‘iy balandliklar, suvni boshqarish tizimlari va innovatsion texnologiyalar asosiy vosita bo‘lsa, mahalliy tajribada tabiiy va madaniy elementlarni uyg‘unlashtirish ustuvor ahamiyatga ega. Shu bilan shahar landshaft dizaynerlari ekologik barqaror, estetik jihatdan boy va funksional makonlarni yaratish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Natijada, shahar landshaft dizaynida suv havzalari va relif shakllaridan foydalanish makonlarni estetik jihatdan boyitish, ekologik barqarorlikni ta‘minlash va funksional zonalashuvni samarali amalga oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, relif va suv elementlarini to‘g‘ri joylashtirish shahar hududlarini rekreatsion jihatdan rivojlantirish, eroziyani nazorat qilish va mikroiklimni yaxshilash imkonini beradi.

Shahar landshaft dizaynida suv havzalari va relif shakllaridan foydalanish makonlarni ekologik barqaror, estetik jihatdan boy va funksional tashkil etish imkonini beradi. Tabiiy relif elementlari, sun‘iy tepaliklar va suv havzalari rekreatsion zonalarini yaratishda, vizual markazlarni tashkil etishda va mikroiklimni yaxshilashda muhim rol o‘ynaydi. Xorijiy tajribalar innovatsion texnologiyalar va sun‘iy elementlar yordamida suvni boshqarish, eroziyani oldini olish va estetik makon yaratishga asoslangan bo‘lsa, mahalliy tajribada tabiiy relif va madaniy meros elementlarini uyg‘unlashtirish ustuvor ahamiyatga ega. Relif va suv havzalaridan to‘g‘ri foydalanish shahar makonlarini rekreatsion jihatdan rivojlantirish, ekologik barqarorlikni ta‘minlash va estetik go‘zallikni oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, landshaft dizaynerlari ekologik, estetik va funktsional jihatlarni uyg‘unlashtirgan holda samarali va innovatsion loyihalar yaratish imkoniga ega bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности //Педагогическое образование и наука. – 2017. – №. 2. – С. 109-110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons //Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №. 1. – С. 131-134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 587. – С. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology //AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – Т. 3268. – №. 1. – С. 070035.
5. Шавдиров С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари //Современное образование (Узбекистан). – 2017. – №. 6. – С. 15-21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari //Inter education & global study. – 2024. – №. 1. – С. 8-14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. B10. – С. 192-198.
8. Шавдиров С. А. ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ О. И ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ //INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION. – 2018. – С. 84-85.
9. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №. 12. – С. 193-196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts //International Journal on Integrated Education. – 2023. – Т. 4. – №. 3. – С. 60-66.